

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність проблеми дослідження. В останнє десятиліття концепція емоційного інтелекту (EI) особистості стала широко відомою в психологічній науці. Прихильники цієї концепції стверджують, що емоційний інтелект відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності міжособистісної взаємодії, спілкування, успішності професійної діяльності. Так, на думку Д. Гоулмана, коефіцієнт емоційного інтелекту (EQ) має більшу прогностичну цінність, ніж IQ, і визначає успішність життєдіяльності людини на 80%, в той час як IQ - на 20% [2, с. 98]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та лідерських якостей особистості.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному визначенні взаємозв'язку між рівнем розвитку емоційного інтелекту та проявом лідерських якостей у підлітковому віці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше поняття «емоційний інтелект» з'явилося у зарубіжній психології і набуло особливої популярності в середині 90-х років минулого століття в країнах Західної Європи і США завдяки працям таких дослідників: Г. Гарднера, Д. Гоулмана, Д. Карузо, Дж. Мейєра, П. Селовея та ін.

Зростанню інтересу до феномена емоційного інтелекту та його ролі у життєдіяльності людини сприяла праця американського психолога Д. Гоулмана «Emotional Intelligence», яка вийшла в США у 1995 році і стала бестселером.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показав, що вчені трактують «емоційний інтелект» як:

1) набір некогнітивних здібностей, компетенцій та навичок, пов'язаних із соціальними, емоційними й особистісними якостями, які впливають на здатність людини справлятися з вимогами і тиском зовнішнього середовища (Р. Бар-Он) [6, с. 235];

2) здатність усвідомлювати власні почуття та почуття інших людей, мотивувати самого себе та інших, управляти емоціями (Д. Гоулман) [2, с. 56];

3) здатність розуміти свої емоції та почуття інших людей, розпізнавати їх та використовувати для підвищення ефективності думок та дій (П. Селовея, Дж. Мейєр) [7, с. 439].

У сучасних наукових роботах представлено дві моделі емоційного інтелекту: модель здібностей і змішана модель.

Згідно першої моделі (Дж. Мейєр, П. Селовея) основними компонентами емоційного інтелекту є когнітивні знання (емоційна компетентність) і навички (здатність контролювати і регулювати зовнішні прояви емоцій і почуттів). У контексті цієї моделі емоційний інтелект визначається як сукупність когнітивних здібностей, пов'язаних з переробкою емоційної інформації, які забезпечують: ідентифікацію емоцій; використання емоцій для підвищення ефективності мислення та інтелектуальної діяльності; розуміння емоцій; управління емоціями [7, с. 435].

У змішаній моделі емоційний інтелект розглядається як сукупність розумових і особистісних якостей. До цього типу моделей належить модель американського психолога Р. Бар-Она. Він виділив п'ять структурних компонентів емоційного інтелекту, кожен із яких містить певні особистісні якості: самопізнання; навички міжособистісного спілкування; адаптаційні здібності; управління стресовими ситуаціями; домінування позитивного настрою – відчуття щастя, оптимізм [5]. Відтак, Р. Бар-Он визначає емоційний інтелект як сукупність некогнітивних знань, умінь та навичок, які впливають на можливість успішно справлятися з вимогами навколишнього соціального середовища [6, с. 234].

У вітчизняній психологічній науці дослідженню феномена емоційного інтелекту присвячено праці Т. П. Березовської, О. І. Власової, В. В. Зарицької, Н. В. Ковриги, Е. Л. Носенко, М. М. Шпак та інших.

На пострадянському просторі одним із найбільш відомих російських дослідників емоційного інтелекту є Д. В. Люсін. Учений визначає емоційний інтелект як здатність до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними. На думку Д. В. Люсіна, емоційний інтелект має подвійну природу і пов'язаний, з одного боку, з когнітивними здібностями, а з іншого - з особистісними характеристиками. Емоційний інтелект формується в процесі життя людини під впливом низки факторів, які зумовлюють його рівень і специфічні індивідуальні особливості [3]. Зазначені теоретичні положення стали підґрунтям для розробки Д. В. Люсіним опитувальника емоційного інтелекту «ЕmIn».

Аналізуючи погляди вчених на проблему емоційного інтелекту, можна узагальнити і визначити емоційний інтелект як здатність особистості розпізнавати, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших людей з метою досягнення життєво важливих цілей. Дослідники стверджують, що емоційний інтелект сприяє успішності управлінської діяльності і є необхідною якістю сучасного керівника-лідера.

Проблема лідерства як складного соціально-психологічного явища вивчається філософами, психологами, менеджерами. Поняття про лідера, його особистісні якості та індивідуально-психологічні властивості розкрито в працях Г.Альтмана, У. Беннісса, Дж. Бойетт, Дж. Гарднеру, Дж. О'Тулу та інших.

Лідер (від англ. leader – ведучий, керівник) – це людина, яка завдяки своїм особистісним рисам має домінуючий вплив на колектив [4].

Розглядаючи взаємозв'язок емоційного інтелекту з лідерством, Р. Бояціс, Д.Гоулман і Е. Маккі ввели поняття «емоційне лідерство». У своїй однойменній книзі вони зазначають, що серед здібностей, які відрізняють видатних лідерів від інших людей, 80%-90% успіху забезпечують навички емоційного інтелекту [1, с. 114]. Такої ж думки дотримується і Д. Гоулман, який вважає, що емоційний інтелект тісно пов'язаний з лідерством. Відтак, у структурі емоційного інтелекту дослідник виокремлює особистісні якості та соціальні здібності.

З огляду на те, що лідерство – найважливіша складова успішного керівництва, а емоційний інтелект є однією з основних характеристик керівника-лідера, ми сформулювали мету дослідження - визначити особливості взаємозв'язку між рівнем розвитку емоційного інтелекту та проявом лідерських якостей.

В основу нашого дослідження покладено припущення про те, що емоційний інтелект взаємопов'язаний з лідерськими якостями особистості, а саме: розвинений емоційний інтелект передбачає високий рівень розвитку лідерських якостей і навпаки - низький рівень емоційного інтелекту зумовлює низький рівень розвитку лідерських якостей.

Результати дослідження. Експериментальне дослідження проводилось нами на базі загальноосвітньої школи № 2 м. Зборова Тернопільської області протягом 2017-2018 н.р. У дослідженні взяла участь учні 8-х і 9-х класів. Обсяг вибірки - 100 підлітків, з них: 50 хлопців і 50 дівчат.

Для дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та лідерських якостей у підлітковому віці, ми застосували такі психодіагностичні методики, а саме: опитувальник емоційного інтелекту «Емін» Д. В. Люсіна та тест «Я - лідер» М. І. Рожкова.

Графічно результати можна представити наступним чином (рис. 1):

Рис.1. Кількісні результати дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту в підлітків за методикою «Емін» Д.В. Люсіна

Аналізуючи отримані результати, варто зазначити, що в 7% досліджуваних спостерігається дуже низький рівень EI. У 15% учнів виявлено низький рівень EI. Це свідчить про те, що ці підлітки не вміють правильно ідентифікувати емоції за експресивними ознаками, не можуть контролювати їх вияв, особливо негативних емоцій. Проте третина досліджуваних (30%) має середній рівень EI. Цікаво, що в 38% учнів спостерігається високий рівень емоційного інтелекту, а в 16% підлітків - дуже високий рівень EI. Ці учні здатні розпізнавати, розуміти та керувати емоціями, як власними, так й інших людей, що забезпечує їм високий соціальний статус в колективі.

У результаті діагностики лідерських якостей в підлітків за методикою «Я- лідер» М. І. Рожкова було отримано наступні результати (рис. 2).

Рис. 2. Кількісні результати дослідження лідерських якостей у підлітків за методикою «Я-лідер» М. І. Рожкова

Аналізуючи отримані результати було визначено, що в 20,3% досліджуваних спостерігається низький рівень розвитку лідерських якостей. У 38,4% досліджуваних виявлено середній рівень, а в 41,3% підлітків спостерігається високий рівень розвитку лідерських якостей, що зумовлено, на нашу думку, прагненням до самоствердження та домінування, бажанням завоювати авторитет у колективі ровесників.

Здійснивши порівняльний аналіз отриманих результатів, можемо констатувати, що в підлітків, які мають високий рівень розвитку емоційного інтелекту проявляються виражені лідерські якості та навпаки, у досліджуваних, в яких виявлено низький і дуже низький рівень розвитку емоційного інтелекту спостерігається невисокий рівень розвитку лідерських якостей.

Висновок. Здійснивши теоретичний аналіз наукових джерел з означеної проблеми та провівши власне емпіричне дослідження було встановлено позитивний взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та лідерськими якостями особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бояцис Р. Резонансное лидерство: Самоусовершенствование и построение плодотворных взаимоотношений с людьми на основе активного сознания, оптимизации и эмпатии / Р. Бояцис, Э. Макки. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 300 с.
2. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта : [пер. с англ.] / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. Макки. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 301 с.
3. Люсин Д. В. Структура эмоционального интеллекта и связь его компонентов с индивидуальными особенностями: эмпирический анализ / Д. В.Люсин, О. О. Марютина, А. С. Степанова // Социальный интеллект : теория, измерение, исследования: сб. науч. тр.; под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М.: ИП РАН, 2004. – № 4. – С. 129 – 140.
4. Мармаза О. І. Ефективне лідерство як інструмент стратегічного управління / О. І. Мармаза // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2013. – Вип. 29. – С. 289– 297.
5. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів : монографія / М. М. Шпак. – Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. – 372 с.
6. Bar-On R. Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto: Multi-Health Systems, 1997. – P. 234–235.
7. Mayer J. D. The intelligence of emotional intelligence / J. D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. N.Y. – 1993. – P. 433–442.

Петровська Р.

Науковий керівник – проф. Крутій К. Л.

ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК В. ПРОППА ДЛЯ НАВЧАННЯ СКЛАДАННЯ КАЗОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Дошкільний вік є важливим часом у житті дитини. Вона спілкується рідною мовою, розвиває мовлення, яке є одним із важливих цінностей для дитини в дошкільному віці. Розвиток мовлення найтісніше пов'язано із розвитком свідомості, пізнанням довкілля та розвитком особистості.

Розвиток мовлення в дітей відбувається під керівництвом дорослого. Активність педагогічного впливу залежить від стану розвитку дитячого мовлення. Чим мовленнєво активніша дитина, тим результат більш позитивний. Педагогові важливо надихати дітей до мовленнєвої діяльності, стимулювати активність мовлення не тільки в процесі щоденного спілкування, але й в умовах спеціально організованого навчання мови.